Nr 139.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1935.

Under åberopande av bifogade i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

dels att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen,

dels ock att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen i övrigt hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

Förslag
till
Lag
om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 54—57 och 59 §§, 69 § 3 mom. d samt 79, 80 och 94 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, ävensom att rubriken till 54—70 §§ samma lag skall utgå och i dess ställe införas dels rubrik till 54 § dels ock rubrik till 55—70 §§ av lydelse som nedan sägs.

Om registrering av partibeteckningar.

54 §.

1. Förening med politiskt syfte, som icke utgör underavdelning av sådan förening och som har minst femhundra vid val till riksdagens andra kammare röstberättigade medlemmar, (parti) må, i den ordning och på de villkor här nedan stadgas, erhålla registrering av ett partinamn eller en annan beteckning i ord för partiet eller för den meningsriktning partiet företräder (partibeteckning).

2. Ansökan om registrering av partibeteckning skall göras skriftligen i justitiedepartementet, där register över partibeteckningar föres. Frågor om registrering avgöras av chefen för nämnda departement i närvaro av tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

3. Partibeteckning må ej registreras med mindre den tydligt skiljer sig från beteckning, som redan är registrerad eller om vilkens registrering ansökan tidigare inkommit men ännu ej prövats.

4. Registrerad partibeteckning skall avföras ur registret på ansökan av det parti, för vilket registreringen skett, eller ock efter ansökan av annat parti, där det visas att förstnämnda parti blivit upplöst eller vid två på varandra följande val i hela riket till andra kammaren icke i någon valkrets anmält kandidater på sätt i 56 § sägs.

5. Då partibeteckning registrerats eller ur registret avförts, skall kungörelse därom genom justitiedepartementets försorg på sökandens bekostnad införas i allmänna tidningarna.

6. Parti, som erhållit registrering av partibeteckning, skall till registret anmäla ett ombud att utöva de befogenheter, varom i 56 § sägs.

7. När val i hela riket till andra kammaren skola äga rum, skola i god tid före valen från justitiedepartementet till samtliga Konungens befallningshavande översändas utdrag ur registret, upptagande varje partibeteckning som är registrerad på grund av ansökan, vilken gjorts, om valen förrättas på grund av bestämmelsen i 17 § 1 mom. riksdagsordningen, senast den 1 augusti närmast före valen samt, om valen förrättas på grund av Konungens förordnande jämlikt 17 § 2 mom. riksdagsordningen, senast femte dagen efter det förordnandet givits. Vid varje beteckning skall angivas det parti, för vilket registreringen skett, samt partiets enligt 6 mom. anmälda ombud.

Anmäles till registret att nytt ombud blivit utsett, skola Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas om förändringen för anteckning i registerutdragen.

Om valets förberedande, kungörande och förrättande.

55 §.

1. Val i hela riket till andra kammaren förrättas, då valen ske på grund av 17 § 1 mom. riksdagsordningen, å tredje söndagen i september månad samt, i fall som i 17 § 2 mom. riksdagsordningen avses, å den sön- eller helgdag, som av Konungen bestämmes.

2. Annat val till andra kammaren än i 1 mom. sägs förrättas å sön- eller helgdag, som Konungens befallningshavande sist trettionde dagen förut låter kungöra i ortstidningar.

56 §.

1. Då val skall förrättas, äge parti, vars partibeteckning är upptagen å det närmast före valet jämlikt 54 § 7 mom. utsända registerutdrag, för varje valkrets hos Konungens befallningshavande såsom kandidater anmäla minst fem högst femton valbara personer.

2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom därtill förordnad person samt hava inkommit sist å tjugufemte dagen före valdagen. Vid anmälan skola fogas intyg att de anmälda kandidaterna äro valbara i valkretsen ävensom intyg av varje kandidat att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom.

Giver anmälan eller därvid fogade handlingar anledning till anmärkning, skall Konungens befallningshavande därom underrätta den genom vilken anmälan skett.

Senast å femte dagen efter utgången av anmälningstiden må skedd anmälan ändras samt erforderliga intyg ingivas.

3. Två eller flera partier, vilka på sätt ovan nämnts anmält kandidater och vilka ämna samverka med varandra i kartell vid valet, äga hos Konungens befallningshavande gemensamt anmäla en kartellbeteckning. Sådan kartellbeteckning skall tydligt skilja sig från varje i registerutdraget upptagen partibeteckning ävensom från kartellbeteckning, som tidigare behörigen anmälts för valet.

Anmälan av kartellbeteckning skall göras skriftligen genom partiernas i registerutdraget angivna ombud eller genom personer, som av ombuden därtill förordnats, samt hava inkommit till Konungens befallningshavande senast den dag, som angives i 2 mom. tredje stycket.

4. Sedan den tid gått till ända, då kandidatanmälan senast må ändras och då anmälan av kartellbeteckning senast må ske, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen företaga slutlig prövning av de inkomna anmälningarna av kandidater och kartellbeteckningar. Är någon anmäld kandidats valbarhet icke styrkt eller är icke visat, att han lämnat partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn å anmälan anses obefintligt.

Över godkända anmälningar upprättar Konungens befallningshavande en lista. Å denna uppföras först anmälda kartellbeteckningar i bokstavsordning och under varje kartellbeteckning, likaledes i bokstavsordning, partibeteckningarna för de partier, som ingå i kartellen, jämte under varje partibeteckning de av partiet anmälda kandidaterna. Därefter uppföras i bokstavsordning partibeteckningarna för de partier, vilka icke anmält kartellbeteckning, jämte under var och en av dessa partibeteckningar de av partiet anmälda kandidaterna. Å listan utsättes även erinran om bestämmelserna i 59 § andra och fjärde styckena. Formulär till listan fastställes av Konungen.

Över Konungens befallningshavandes beslut i ärende varom i detta mom. sägs må klagan föras allenast i samband med besvär över valet.

5. Därefter utfärdar Konungens befallningshavande omedelbart kungörelse om valet, vilken uppläses i kyrkorna och införes i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

a) antalet av dem, som skola väljas inom valkretsen;

b) dag och tid för valet;

c) valstället för varje valdistrikt;

d) den i 4 mom. omförmälda lista; samt

e) tid och ställe för rösternas sammanräknande inför Konungens befallningshavande; skolande sammanräkningen utsättas att äga rum så snart ske kan.

Kungörelsen skall tillika innehålla erinran om den skyldighet, som jämlikt 70 § åligger valförrättare att ofördröjligen till Konungens befallningshavande insända de förseglade omslag som i 69 § avses ävensom valprotokoll och röstlängd.

57 §.

Valförrättare vare på landet valnämnden; i stad, som utgör ett valdistrikt, magistraten; och i annan stad magistratens deputerade varom i 91 § här nedan sägs.

Valet äger rum inför öppna dörrar. Ej må därvid tal hållas, eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som valförrättaren för ordningens upprätthållande och valförrättningens be-

höriga fortgång finner skäl meddela. Uppstår oordning, som ej kan avstyras, äge valförrättaren avbryta förrättningen.

I vallokal skola finnas anslagna exemplar av denna lag samt av den i 56 § 4 mom. omförmälda lista.

59 §.

Vid valet — — — utan kännetecken.

Å valsedel skall ovanför namnen utsättas en, två eller tre beteckningar i ord för viss grupp väljare eller för samverkande sådana grupper eller för viss meningsriktning (väljarbeteckning). Utsättas två eller tre beteckningar, skola de uppföras den ena under den andra. Användes kartellbeteckning, som uppförts å den i 56 § 4 mom. omförmälda lista, skall den sättas såsom första beteckning och såsom andra beteckning utsättas någon av de å listan under kartellbeteckningen uppförda partibeteckningarna. Partibeteckning, som å listan uppförts under kartellbeteckning, må ej å valsedel upptagas i annan ordning än nu är sagd. Annan partibeteckning må användas antingen såsom första, andra eller tredje beteckning.

Namnen skola — — — valet avser.

Har å valsedel utsatts partibeteckning, som uppförts å den i 56 § 4 mom. omförmälda lista, skall såsom första namn å sedeln upptagas namnet på någon kandidat, som å nämnda lista uppförts under den beteckningen.

Valsedel bör — — — vilka åsyftas.

69 §.

3 d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b och c återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas i grupper sålunda, att sedlar, vilka äro likalydande med avseende å väljarbeteckning, sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas väljarbeteckning samt antal.

79 §.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken saknar väljarbeteckning;

vilken upptager väljarbeteckning å annat ställe än ovanför namnen;

vilken upptager flera än tre beteckningar ovanför namnen;

vilken annorledes än såsom första beteckning upptager kartellbeteckning, som uppförts å den i 56 § 4 mom. omförmälda lista, eller såsom första beteckning upptager dylik kartellbeteckning utan att såsom andra beteckning upptaga

någon av de å nämnda lista under kartellbeteckningen uppförda partibeteckningarna;

vilken upptager någon å omförmälda lista under kartellbeteckning uppförd partibeteckning annorledes än såsom andra beteckning under denna kartellbeteckning;

vilken icke upptager något giltigt namn; dock att då samtliga namn skola av anledning, som i 80 § andra stycket sägs, anses såsom obefintliga, valsedeln likväl skall tillgodoräknas den A-grupp, B-grupp och C-grupp sedeln jämlikt 81 § på grund av sin väljarbeteckning skall tillhöra.

Finnas i — — — alla ogilla.

80 §.

Är något — — — såsom obefintligt.

Är å valsedel utsatt partibeteckning, som uppförts å den i 56 § 4 mom. omförmälda lista, men har icke som första namn upptagits namnet på någon kandidat, som å nämnda lista uppförts under den beteckningen, anses samtliga namn å valsedeln såsom obefintliga.

Finnas å — — — såsom obefintliga.

94 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas eller då anmälan eller annan åtgärd enligt 56 § sist bör göras, må sådant i stället ske å nästa söckendag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1936.

Ansökan om registrering av partibeteckning må dock göras före nämnda dag. Hava två eller flera partier före den dagen gjort ansökan om registrering av partibeteckningar, vilka icke tydligt skilja sig från varandra, skall det parti hava företräde till registrering, som visar sig vid närmast föregående val i hela riket till andra kammaren hava i en eller flera valkretsar såsom kartell-, parti- eller fraktionsbeteckning begagnat den beteckning, för vilken partiet söker registrering. Är detta fallet beträffande två eller flera partier, skall det parti hava företräde, som visar sig tidigast hava vid val till andra kammaren sålunda brukat beteckningen. Kan icke på nu angivet sätt skiljas mellan partierna, äge det parti företräde, som visar sig tidigast hava offentligen såsom partinamn eller eljest för att utmärka partiet eller den meningsriktning partiet företräder brukat den beteckning, för vilken partiet söker registrering.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anför:

»Allsedan proportionellt valsätt år 1909 infördes i vårt land har man sökt förbättra den då antagna metoden. De jämkningar i densamma som skett hava emellertid lämnat dess grunder orubbade. Karakteristiskt för metoden är att officiella valförberedelser helt saknas — något som torde vara enastående bland alla nu tillämpade valmetoder — och att mandaten fördelas mellan skilda väljargrupper efter de väljarbeteckningar, som äro utsatta å valsedlarna. Som särskilt anmärkningsvärt framstår därvid väljarnas fullkomliga frihet att utan varje förhandsförfarande använda vilken väljarbeteckning som helst. Denna frihet har öppnat möjlighet för missbruk. Ett parti kan nämligen å de valsedlar det tillhandahåller utsätta ett annat partis redan antagna och måhända sedan länge brukade beteckning utan detta partis medgivande. Genom ett sådant förfarande kan ett parti utnyttja ett annat partis röstöverskott till erhållande av mandat.

Vid ett par tillfällen har riksdagen uttalat sig till förmån för en förändring av valmetoden för val till andra kammaren i syfte att beträffande sådana val avhjälpa den anmärkta olägenheten. Sålunda anhöll 1918 års lagtima riksdag om utredning rörande bland annat skydd för partibeteckning. I anledning härav tillsattes de s. k. 1919 års proportionsvalsakkunniga, vilka i sitt år 1921 avgivna betänkande II beträffande valen till andra kammaren föreslogo ett system med fullt genomförda officiella valförberedelser och med skyldighet för väljarna att rösta endast å kandidater, som före valet anmälts. Partibeteckningarna skulle med detta system fullständigt avskaffas. Proportionsvalsakkunnigas förslag blev emellertid i denna del aldrig underställt riksdagens prövning. Sedermera hemställde riksdagen i skrivelse år 1929, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning och förslag rörande sådana bestämmelser angående val till andra kammaren, att därigenom illojalt användande av ett partis beteckning å valsedlar förekommes, samt i samband därmed om införande av officiella valförberedelser. Den sålunda begärda utredningen uppdrogs åt numera statsrådet Henning Leo och ledamoten av riks-

dagens andra kammare redaktören Emanuel Björck, vilka år 1930 avlämnade betänkande med förslag till vissa ändringar i vallagen för skyddande av partibeteckningar vid andrakammarval (statens off. utredn. 1930: 5). Detta betänkandes innebörd var i korthet, att partiorganisation skulle äga centralt för hela riket registrera en partibeteckning med från val till val bestående verkan. Vid val skulle för varje valkrets anmälan om kandidater under en viss partibeteckning, även icke registrerad sådan, kunna göras hos Konungens befallningshavande av visst antal väljare. Anmäldes kandidater under registrerad partibeteckning, skulle vederbörande partiorganisations medgivande därtill företes. Väljarna skulle vara skyldiga att å sina valsedlar upptaga någon av de vid valet anmälda partibeteckningarna samt på första plats någon av de under vederbörande partibeteckning anmälda kandidaterna. Härigenom skulle skydd beredas för såväl registrerad partibeteckning som för annan partibeteckning som anmälts i valkretsen. Enligt de föreslagna bestämmelserna skulle kartellbeteckning ej vidare förekomma men kartell kunna bildas i en valkrets genom anmälan av vederbörande partier hos Konungens befallningshavande. Såsom av det sagda framgår innebar förslaget införande av vittgående officiella valförberedelser.

Över detta förslag avgåvos efter remiss utlåtanden av Konungens befallningshavande samt statistiska centralbyrån, varjämte flera partiorganisationer, som bereddes tillfälle därtill, inkommo med yttranden. Från de flesta håll tillstyrktes förslaget i princip om än i åtskilliga fall med tvekan, men flera yttranden utmynnade i ett bestämt avstyrkande av detsamma. Mot det föreslagna systemet anfördes främst, att det skulle medföra ett föga önskvärt 'mekaniserande' av valhandlingen till förfång för den enskilde väljaren och med ökat inflytande för partiledningarna, samt att förfarandet måste bliva tidsödande, kostsamt och besvärligt.

Den 16 september 1933 uppdrog jag, enligt nådigt bemyndigande, åt ledamoten av riksdagens första kammare professorn C. A. Reuterskiöld, talmannen i andra kammaren Aug. Sävström och professorn Georg Andrén att såsom sakkunniga inom justitiedepartementet fullfölja utredningen i ämnet. De sakkunniga överlämnade till mig med skrivelse den 23 februari 1934 en promemoria med utredning i frågan jämte förslag till lag om ändring i vissa delar av vallagen.

I denna promemoria uttala de sakkunniga till en början, att vårt proportionella valsätt i stort sett synes hava fungerat tillfredsställande. De finna i likhet med åtskilliga av de hörda myndigheterna, att behovet av skydd för väljarbeteckningar icke är så stort, att det kan motivera ett frångående av principerna i det nuvarande valsättet. Endast om sådant skydd kan ernås utan några mera genomgripande förändringar av valmetoden anse därför de sakkunniga sig böra förorda införandet därav. Med denna uppfattning hava de sakkunniga icke funnit 1930 års förslag med dess omfattande officiella valförberedelser tillfredsställande men anse, att tillräckligt betryggande skydd för väljarbeteckningar skulle kunna erhållas även om nämnda förslag förenk-

las så, att de officiella valförberedelserna göras fakultativa och väsentligen inskränkas.

De sakkunniga förorda i likhet med vad år 1930 föreslogs, att partiorganisationerna som sådana skola kunna centralt för hela riket och med från val till val bestående verkan registrera envar en partibeteckning. Registreringen, som enligt 1930 års förslag skulle handhavas av statistiska centralbyrån, skulle enligt de sakkunnigas förslag ombesörjas i justitiedepartementet. Chefen för detta departement skulle besluta i registreringsfrågor i närvaro av tre bland de av riksdagen valda riksbanksfullmäktige och tre riksgäldsfullmäktige. Partiorganisation, som registrerat beteckning, skulle för ett visst val i en valkrets kunna anmäla minst fem högst femton kandidater. Valsedel skulle enligt förslaget, liksom enligt gällande bestämmelser, upptaga en, två eller tre beteckningar, vilka som helst. En av dessa beteckningar — vilken som önskades — kunde emellertid vara registrerad beteckning. Om sådan upptoges, skulle väljaren, för att sedeln skulle bliva giltig, såsom första namn å sedeln upptaga namnet å någon av de för beteckningen anmälda kandidaterna, men eljest skulle kandidatvalet vara fullt fritt. För de partier och väljare, vilka icke ville använda en registrerad beteckning, skulle således förslagets genomförande icke medföra någon förändring i valproceduren, ej heller för parti, som icke anmälde kandidater för sin registrerade beteckning, i vilket fall beteckningen bleve fri vid det ifrågavarande valet. De sakkunniga anmärka, att med det föreslagna systemet visserligen icke kunde hindras, att ett parti använde en beteckning, som liknade ett annat partis registrerade beteckning, och att ej heller kartellbildning bleve tillfredsställande skyddad. Emellertid framhålla de sakkunniga att faran för att partibeteckning på förstnämnda sätt illojalt användes icke är särskilt stor samt att det ej torde lämpligen låta sig göra att reglera kartellers ingående utan fullständiga officiella valförberedelser. Vidkommande detaljerna i de sakkunnigas förslag får jag hänvisa till de sakkunnigas promemoria, vilken såsom bilaga torde få åtfölja detta protokoll.

Över de sakkunnigas förslag hava organisationerna för de större politiska partierna i riket beretts tillfälle att yttra sig. I stort sett tillstyrka de förslaget.

Socialdemokratiska partistyrelsen uttalar sålunda, att de sakkunniga synas hava funnit en på det hela taget god lösning av problemet utan alltför vittgående förändringar i gällande bestämmelser. Med särskild tillfredsställelse noteras, att de officiella valförberedelserna enligt förslaget kunnat begränsas till ett minimum. Från partiorganisationernas synpunkt anser styrelsen att det måste betraktas som en fördel, att parti, som registrerar partibeteckning, endast behöver utse ett centralt ombud för hela landet. Det skydd, som genom de föreslagna åtgärderna skulle givas mot illojalt bruk av väljarbeteckning, torde bliva tillräckligt effektivt vid andrakammarval. Styrelsen har sålunda intet att erinra mot att förslaget lägges till grund för proposition i ämnet.

Bondeförbundets riksorganisation håller i likhet med de sakkunniga före, att en så väsentlig omläggning av vår valordning, som ett system med fullständiga

officiella valförberedelser skulle innebära, bör undvikas. Om ett behov av lagstiftning till skydd för partibeteckningar ansåges föreligga, borde det tillgodoses med minsta möjliga inkräktande på den enskilde väljarens rätt att få sina synpunkter beaktade. Mot de sakkunnigas förslag syntes i princip ingenting vara att invända. Bondeförbundet framställer emellertid en del detaljerinringar mot förslaget och hemställer om vissa ändringar däri.

Folkpartiet uttalar den uppfattningen, att föreliggande spörsmål bäst löses i samband med en valreform efter de linjer, som framlades i en proposition vid 1932 års riksdag rörande ett utjämningsförfarande vid valen till andra kammaren genom införande av s. k. riksmandat. Dock förklarar partiet, att om ett förslag efter promemorians linjer framlägges för riksdagen, partiet har att sakligt bedöma frågan och därför finner sig ej böra avstyrka ärendets vidare behandling.

Allmänna valmansförbundets riksorganisation vidhåller sin tidigare uttalade mening, att en god lösning av hela problemet utformades av 1919 års proportionsvalsakkunniga, då de föreslogo partibeteckningarnas avskaffande. Förbundet anser emellertid, att om man utgår från att partibeteckningarna skola bibehållas och skyddas, det icke synes vara så mycket att invända mot de sakkunnigas förslag, samt uttalar sin livliga önskan, att förslaget lägges till grund för lagstiftning, såvida icke möjlighet finnes att genom partibeteckningarnas avskaffande lösa problemet på ett rationellare sätt. Mot förslagets utformning framställas några detaljanmärkningar.

Departementschefen.

Den föreliggande frågan innefattar ett svårlöst problem, på vilket många synpunkter kunna läggas. Flera skäl kunna visserligen anföras för ett system med mera vittgående officiella valförberedelser, vilket bland annat skulle effektivt förhindra tänkbara illojala förfaranden vid valen. Men det kan icke vara lämpligt att utan tvingande skäl införa bestämmelser, vilka inskränka den enskilde väljarens frihet och innebära ett omständligt förberedelseförfarande vid valen. I och för sig är det även mindre önskvärt att allt för mycket förändra den valmetod, med vilken väljarkåren nu hunnit bliva förtrogen. De sakkunnigas förslag synes mig emellertid, såsom även partiorganisationerna i allmänhet funnit, erbjuda en i stort sett tillfredsställande lösning av det föreliggande problemet. Det starka behov av skydd för partibeteckningar, som otvivelaktigt förefinnes, blir genom förslaget på den väsentliga punkten tillgodosett; och likväl innebär detsamma en mycket obetydlig förändring av det nuvarande valsättet och en synnerligen ringa inskränkning av den enskilde väljarens frihet vid valet. Jag vill sålunda förorda att de sakkunnigas förslag lägges till grund för proposition i ämnet.

Förutom ett par obetydliga redaktionella jämkningar i de sakkunnigas förslag vill jag emellertid, huvudsakligen i anledning av de detaljanmärkningar vilka allmänna valmansförbundet och bondeförbundet riktat mot detsamma, föreslå vissa modifikationer däri.

Allmänna valmansförbundet har anmärkt, att genom förslaget kartellbildning icke beredes skydd. De sakkunniga framhålla själva, såsom förut nämnts,

denna brist hos förslaget men anföra, att hur ett kartellskydd än anordnades, skulle det — om ej officiella valförberedelser gjordes obligatoriska — inveckla valförfarandet och inskränka väljarnas röstningsfrihet på ett sätt, som kunde föranleda osäkerhet och missförstånd. De sakkunniga anmärka även, att i de fall, då klagomål mest försports över missbruk av väljarbeteckning, såsom första beteckning å valsedlarna använts en beteckning, som vid förslagets genomförande torde komma att registreras. Valmansförbundet framhåller emellertid, att uppdykandet av nya partier gör det antagligt att frågan om skydd för kartellbeteckning kan komma att visa sig vara minst lika aktuell som skyddet för partibeteckning hittills varit samt att exempel på behovet av skydd för kartellbeteckning redan förekommit. Möjligheten att genom beteckningens formulering göra tillägnandet motbjudande är, yttrar förbundet, också mindre än när det gäller en partibeteckning.

Kravet på skydd även för kartellbeteckning måste anses väl motiverat. Visserligen kommer, såsom de sakkunniga antytt, valförfarandet att bliva något mera invecklat, om kartellskydd införes, men ett begränsat sådant skydd synes dock vara möjligt att införliva med det föreslagna systemet utan större olägenheter. Jag vill alltså föreslå ett på sådant sätt konstruerat kartellskydd, att partier med registrerad partibeteckning, vilka vid ett val anmält kandidater och sålunda tagit den genom registrering öppnade möjligheten till skydd för sina partibeteckningar i anspråk, skola kunna gemensamt hos Konungens befallningshavande anmäla en kartellbeteckning, under vilken de kunna gå fram tillsammans vid valet utan att riskera att andra partier, med vilka kartell icke önskas, använda beteckningen. Anmäles sålunda kartellbeteckning, bör densamma å valsedlarna endast få användas såsom första beteckning, därvid den registrerade partibeteckningen för något av de anmälande partierna skall användas såsom andra beteckning. Registrerad partibeteckning för parti som deltager i anmäld kartell bör ej heller kunna användas i annan ordning än nu angivits. Om vid kartellbildning kartell- eller partibeteckning användes i strid med vad nu sagts, bör valsedeln bliva ogiltig. Genom de föreslagna anordningarna torde tillräckliga möjligheter att erhålla skydd för kartell beredas.

Bondeförbundet har framhållit önskvärdheten av att skydd anordnas mot användande av beteckning, som företer vilseledande likhet med registrerad partibeteckning. Otvivelaktigt vore det lyckligt, om ett sådant skydd kunde beredas, men detta torde vara ogenomförbart utan fullständiga officiella valförberedelser. Såsom även bondeförbundet starkt betonat böra dock sådana undvikas. Det må emellertid i detta sammanhang erinras därom, att för erhållande av registrering av partibeteckning denna måste tydligt skilja sig från tidigare registrerad beteckning samt att användande av en icke registrerad beteckning, som liknar en registrerad, icke medför någon valteknisk verkan.

Både allmänna valmansförbundet och bondeförbundet hava gjort invändning mot den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, att sådan valsedel med registrerad partibeteckning, som icke på första plats upptager namnet å någon under beteckningen anmäld kandidat, skall kasseras. Det framhålles

såsom mindre lämpligt, att genom denna bestämmelse en ny kassationsorsak tillskapas. Nämnda partiorganisationer förorda därför på denna punkt en återgång till 1930 års förslag, enligt vilket dylik valsedel skulle tillgodoräknas kartell, parti och fraktion, som den enligt sin väljarbeteckning tillhörde, ehuru samtliga namn å sedeln skulle anses såsom obefintliga.

Det torde också vara angeläget att icke utan tvingande skäl tillskapa nya kassationsanledningar. Visserligen kan måhända sägas, att en regel om valsedels ogiltighet i ifrågavarande fall, såsom de sakkunniga synas anse, är principiellt riktigast; men de olägenheter, som kunna uppkomma om sedeln tillgodoräknas vederbörande kartell, parti och fraktion utan att hänsyn tages till kandidatnamnen, synas dock mindre än olägenheten av att riskera kassering i större utsträckning. Jag vill sålunda förorda en återgång till den år 1930 föreslagna regeln.

Bondeförbundet har vidare ansett skyldighet för partierna böra stadgas att vid kandidatanmälan förete intyg att de anmälda kandidaterna äro villiga att åtaga sig kandidatur för vederbörande parti. Det hade nämligen redan hänt att personer vållats obehag därigenom, att de utan att vara tillfrågade uppförts å valsedlarna för ett parti, som de icke önskade representera. Om enligt det nya systemet ett parti anmälde kandidater, som icke önskade bliva anmälda av partiet, bleve olägenheterna därav betydligt större, då dessa personer skulle få sina namn angivna i den officiella valkungörelsen bland partiets kandidater. Vad sålunda anförts torde ej böra lämnas obeaktat och jag har därför ansett mig böra föreslå bestämmelse om att vid kandidatanmälan skall företes medgivande av de anmälda kandidaterna.

Allmänna valmansförbundet har anfört, att bestämmelsen om att kandidatanmälan skall vara inkommen sist å tjugufemte dagen före valdagen kan föranleda svårigheter åtminstone i storstäderna, där partiernas kandidater icke pläga utses så lång tid före valet. Förbundet har därför ifrågasatt någon förkortning av tidrymden mellan anmälningstidens utgång och valet. En dylik förkortning synes dock icke kunna komma i fråga, då anmälningsförfarandet måste vara avslutat och valkungörelsen utfärdad i god tid före valet. Särskilt oläglig vore en förkortning med hänsyn till den vid 1934 års riksdag preliminärt antagna lagen rörande införande i vallagen av bland annat bestämmelse om rätt att i vissa fall avgiva röst före själva valet.

I samband med de ändringar, som för införande av skydd för väljarbeteckning måste ske i vallagen, torde lämpligen böra göras en mindre ändring i annat avseende. Enligt nyssnämnda vid 1934 års riksdag villkorligt antagna lag skola ordinarie val i hela riket till andra kammaren alltid hållas å tredje söndagen i september och val efter upplösning av kammaren å sön- eller helgdag, som Konungen bestämmer, samt annat val till andra kammaren å sön- eller helgdag. Den nu förefintliga möjligheten för Konungens befallningshavande att utsätta valet i viss stad till dagen före den allmänna valdagen och för Konungen att utsätta valet i viss valkrets till annan dag än förut sagts skulle sålunda avskaffas. Det synes lämpligt att, om ändring i vallagen i allt fall skall vidtagas i år till skyddande av väljarbeteckning, samtidigt genomföra

ändringen i vallagen med avseende å valdagen, vilken ändring kan ske oberoende av den år 1934 villkorligt antagna lagens vidare behandling i övrigt.

Ett genomförande av det nu förordade förslaget angående skydd för väljarbeteckning vid andrakammarval förutsätter, förutom ändringar i gällande vallag, jämväl vissa ändringar i nyssberörda vid 1934 års riksdag — under förutsättning och villkor att ett samtidigt såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen bleve slutligt genomfört — antagna lag om ändring i vissa delar av vallagen. Enligt denna villkorligt antagna lag skola väljare beredas möjlighet dels att avgiva valsedel vid valförrättningen i annat valdistrikt än det de tillhöra, dels ock i vissa fall att avgiva valsedel före valdagen i rikets städer samt å vissa svenska beskickningar och konsulat i utlandet, därvid röstmottagning skall äga rum från och med trettionde dagen före valdagen. Röstmottagning före valet bör emellertid ej kunna ske innan anmälningsförfarandet enligt de föreslagna bestämmelserna till skydd för väljarbeteckning är avslutat och kungörelse om valet utfärdad. Då anmälningsförfarandet enligt förslaget skall avslutas först tjugonde dagen före valdagen och kungörelse först därefter utfärdas, måste tiden för röstmottagningen sättas att börja tidigast adertonde dagen före valdagen i stället för trettionde dagen. En sådan inskränkning av tiden för röstavlämning före valet synes icke i någon mera betydande mån minska institutets användbarhet. Även tidpunkten, då enligt den år 1934 villkorligt antagna lagen valsedelsförsändelse för äkta make tidigast må anordnas, bör i detta sammanhang ändras från trettionde till adertonde dagen före valet.

Frånsett de ändringar i den villkorligt antagna lagen, vilka föranledas av vad ovan anförts, måste ytterligare några mindre redaktionella jämkningar däri vidtagas.

Det nu föreliggande förslaget om skydd för väljarbeteckning avser endast valen till andra kammaren. Riksdagen har endast begärt utredning och förslag med avseende å dessa val, och de verkställda utredningarna hava icke haft vidsträcktare omfattning. Starka skäl synas emellertid tala för att bereda skydd för väljarbeteckning även vid andra val, åtminstone vid landstingsmannaval och val av elektorer för utseende av första kammarens ledamöter. Härvidlag möta dock större svårigheter än med avseende å andrakammarvalen. Frågan huruvida och på vad sätt skydd för väljarbeteckning vid andra val än andrakammarval bör införas torde icke kunna besvaras utan särskild utredning, och förslag i ämnet kan därför ej nu framläggas.»

Föredraganden hemställer härefter att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen

dels att antaga ett enligt nu angivna grunder inom justitiedepartementet upprättat förslag till *lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen,*

dels ock besluta att vad i den av 1934 års riksdag villkorligt antagna lagen om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till

riksdagen stadgas rörande ändrad lydelse av 54 och 55 §§ sistnämnda lag skall utgå, att i berörda villkorligt antagna lag skall införas bestämmelse att 56 § 5 mom. lagen den 26 november 1920 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, samt att den villkorligt antagna lagen i vad den föreskriver ändrad lydelse av 63 § 1 mom., 69 § 5 mom. och 71 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 skall ändras sålunda, att nämnda lagrum erhålla nedan upptagna lydelse.

56 §.

5. Därefter utfärdar — — — i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

a) antalet av dem, som skola väljas inom valkretsen;

b) dag och tid för valet;

c) valstället för varje valdistrikt;

d) den i 4 mom. omförmälda lista;

e) bestämmelserna i 60 § 1 och 2 mom. samt 71 §, i den mån de äga tillämpning å valet; samt

f) bestämmelserna i 70 § 2 mom.

63 §.

1. Äro äkta makar båda röstberättigade, må den ena av dem ingiva valsedel genom andra maken. Vill make begagna den rätt nu är sagd, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast aderton dagar före valet på sätt nedan sägs.

69 §.

5. De valsedlar, vilka icke enligt 4 mom. återinlagts i sina valkuvert, ordnas i grupper sålunda, att sedlar, vilka äro likalydande med avseende å väljarbeteckning, sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas väljarbeteckning samt antal.

71 §.

2. Röstning som i 1 mom. sägs må ske, då val i hela riket skola samtidigt förrättas, inom riket i varje stad inför röstmottagare som magistraten förordnar samt utom riket hos svensk beskickning i Europa och, i den mån Konungen så förordnar, hos annan svensk beskickning och å svenskt konsulat, därvid beskickningens eller konsulatets chef eller den han i sitt ställe sätter är röstmottagare. Skall val förrättas endast i viss valkrets, må sådan röstning ske i varje stad inom valkretsen samt vid val i Stockholms läns valkrets jämväl i Stockholm, vid val i Göteborgs och Bohus läns landstingsområdes valkrets jämväl i Göteborg och vid val i Malmöhus läns valkrets jämväl i Malmö, Hälsingborg, Landskrona och Lund inför röstmottagare som magistraten förordnar.

Röstmottagning skall äga rum från och med adertonde dagen före valdagen samt inom riket till och med dagen före valdagen och utom riket intill dess avgivna valsedlar enligt vad i 75 § sägs skola insändas till överståthållarämbetet.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

Bilaga.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Sedan undertecknade tillkallats att såsom sakkunniga inom justitiedepartementet biträda med utredning angående, bland annat, åtgärder till skyddande av väljarbeteckning, få vi härmed överlämna bifogade promemoria med utredning i denna fråga jämte förslag till lag om ändring i vissa delar av vallagen. Såsom sekreterare har hovrättsassessorn B. Hagström biträtt de sakkunniga. Stockholm den 23 februari 1934.

C. A. REUTERSKIÖLD. AUG. SÄVSTRÖM. GEORG ANDRÉN.

B. Hagström.

Promemoria

med utredning rörande åtgärder till skyddande av väljarbeteckning.

Historik.

Det förslag angående en proportionell valmetod, vilket år 1903 framlades av tillkallade sakkunniga, innehöll bestämmelser om fullständiga officiella valförberedelser. Anmälan av kandidater samt om dessas placering å vallistor skulle före valet göras hos Konungens befallningshavande, vilken skulle förse listorna med nummer och uppföra dem å en officiell valsedel. Väljarna skulle endast kunna rösta å anmälda kandidater. Partibeteckningar skulle ej förekomma.

Detta förslag lades till grund för propositioner i rösträttsfrågan åren 1904 och 1905, vilka emellertid icke vunno riksdagens bifall. Vid frågans behandling i riksdagen riktades anmärkningar bland annat mot de omständliga valförberedelser som föreslagits.

I de år 1907 framlagda propositionerna i rösträttsfrågan, vilka ligga till grund för vår nuvarande valordning, föreslogs ett proportionellt valsätt beträffande valen till både första och andra kammaren samt även till landsting och stadsfullmäktige men utan officiella valförberedelser. Det i enlighet härmed framlagda förslaget till vallag antogs med obetydliga jämkningar att träda i kraft sedan erforderliga grundlagsändringar definitivt antagits, vilket skedde år 1909.

De ändringar i vallagen, som sedan dess skett, hava endast något kompletterat eller jämkat valmetoden men lämnat grunderna orubbade. Officiella valförberedelser hava således icke i någon form införts. I detta hänseende intager vårt land en särställning. Icke på något håll, åtminstone icke där proportionellt valsätt finnes, torde officiella valförberedelser i form av kandidatanmälningar med mera saknas.

Enligt 1909 års valmetod ägde väljarna å valsedlarna ovanför kandidatnamnen utsätta en partibeteckning. Väljarna hade frihet att utsätta vilken beteckning och vilka namn å valbara personer som helst. Platserna fördelades mellan partierna enligt de å valsedlarna angivna partibeteckningarna. En ursprungligen medgiven möjlighet att rösta med valsedlar utan partibeteckning kom i praktiken icke till nämnvärd användning och avskaffades år 1921.

Den frihet som gäller med avseende å användande av partibeteckning lämnar emellertid en möjlighet öppen för missbruk. Ett parti kan nämligen å de valsedlar det tillhandahåller utsätta ett annat partis redan antagna och måhända sedan länge brukade beteckning utan detta partis medgivande. Genom ett sådant förfarande kan ett parti illojalt draga till sig väljare från annat parti och dessutom utnyttja detta partis röstöverskott till erhållande av mandat. Denna olägenhet av valmetoden har föranlett många ändringsförslag. Rörande dessa må här anmärkas följande.

Redan år 1912 tillkallades sakkunniga för utredning om ändringar i valmetoden i syfte att avhjälpa bristerna i densamma utan att dock rubba dess grunder. De sakkunniga funno i sitt år 1913 avgivna betänkande att missbruk av partibeteckning på det förut antydda sättet icke förekommit i sådan utsträckning, att från denna synpunkt sett tillräckliga skäl förelåge för inskränkning av rätten att åsätta valsedlarna vilken partibeteckning som helst. De sakkunniga, som föreslogo en förändring i reglerna för besättande av platserna inom ett parti, betonade emellertid, att en fullt tillfredsställande metod i detta hänseende näppeligen stode att erhålla utan att särskilda regler rörande ingående av kartell eller regler, som inskränkte väljarens frihet med avseende å utsättande av partibeteckning, bleve fastslagna. Att framlägga förslag i sådant avseende ansågo de sakkunniga likväl icke ingå i det dem lämnade begränsade uppdraget. 1913 års betänkande föranledde icke någon åtgärd.

I en vid 1918 års lagtima riksdag väckt motion (nr 118 i andra kammaren av friherre Adelswärd) framfördes, bland annat, krav på skydd för partibeteckningar. I motionen anfördes, att vid 1917 års andrakammarval i flera fall ett partis partibeteckning utan partiets medgivande använts av ett annat parti på ett synnerligen illojalt sätt. I sitt utlåtande (nr 11) över motionen uttalade konstitutionsutskottet, att den väckta frågan icke torde kunna lösas utan att i en eller annan form infördes officiell registrering av partibeteckningar och eventuellt även av vallistor. Olägenheterna av dylika åtgärder vore visserligen uppenbara, men angelägenheten att råda bot på det anmärkta missförhållandet vore enligt utskottets mening så stor, att allvarliga åtgärder borde vidtagas. Utskottet erinrade dessutom, att officiell registrering av partibeteckningar och vallistor ur vissa andra synpunkter kunde erbjuda stora fördelar. Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställde utskottet att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande bland annat denna fråga. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Den begärda utredningen verkställdes därefter av de s. k. 1919 års proportionsvalssakkunniga, vilka i sitt år 1921 avgivna betänkande II beträffande andrakammarvalen föreslogo ett system med fullt genomförda officiella valförberedelser. Förslag till kandidater vid valet skulle sålunda före detta kunna få avgivas av väljare som uppginge till visst antal. Sålunda avgivna förslag skulle av Konungens befallningshavande numreras och offentliggöras. Karteller kunde därefter ingås genom anmälan av nyssnämnda förslagsställare hos Konungens befallningshavande, vilken sedan skulle kungöra vallistor-

na och kartellerna. Väljarna skulle endast kunna rösta å anmälda kandidater och listor. Partibeteckningar skulle icke förekomma. De sakkunniga framhöllo till stöd för sitt förslag om officiella valförberedelser icke endast att därigenom förhindrades organiserade illojala förfaranden vid valet utan även att sådana förberedelser jämväl ur andra synpunkter syntes önskvärda eller nödiga. De skulle bidraga till att bringa klarhet i valsituationen och verka samlande på väljarskarorna. Vidare skulle de förenkla sammanräkningen och neutralisera de metodologiska vanskligheter, som vore ofrånkomliga vid alla proportionella valmetoder. Den olägenheten att dylika förberedelser måste medföra inskränkning i väljarens frihet vid röstningen ansågo de sakkunniga mer än väl uppvägas av de fördelar, som vore förenade med den föreslagna ordningen.

Förslaget blev emellertid, i vad det sålunda avsåg införande av officiella valförberedelser, aldrig underställt riksdagens prövning. Yttranden över detsamma infordrades från länsstyrelserna. Flertalet av dessa ställde sig avvisande eller åtminstone mycket tveksamma till förslaget. Sålunda framhölls, att officiella valförberedelser såväl ur principiella som ur praktiska synpunkter vore mindre önskvärda, samt att de missbruk av den rådande valmetoden, som kunde hava förekommit, icke vore så svåra, att man behövde underkasta sig införande av ett sådant system som det ifrågasatta. Sex länsstyrelser tillstyrkte emellertid i huvudsak förslaget.

I enlighet med vad de proportionsvalssakkunniga jämväl föreslagit genomfördes emellertid år 1921 vissa ändringar i vallagen med avseende å bestämmelserna rörande fördelningen av platserna inom ett parti. Genom den förut gällande metoden i förening med friheten att använda vilken partibeteckning som helst hade möjliggjorts vissa mindre lojala förfaranden, vilka förhindrades genom nämnda ändringar. Dessa inneburo nämligen införande av den s. k. absoluta rangordningsmetoden; en valsedels röstvärde skulle icke kunna räknas en på lägre plats å sedeln uppförd kandidat tillgodo förrän alla förestående kandidater blivit placerade.

Frågan om skydd för partibeteckningar framfördes ånyo i motion vid 1923 års riksdag (nr 52 i andra kammaren av herr Olsson i Gävle). I motionen framhölls, att man torde kunna ernå dylikt skydd utan så invecklade officiella valförberedelser, som de proportionsvalssakkunniga föreslagit. Ett partis huvudorganisation i ett län borde hos länsstyrelsen med avseende å valet i en valkrets kunna registrera partibeteckning med verkan att icke något annat parti skulle få använda beteckningen utan tillstånd av förstnämnda parti. Konstitutionsutskottet avstyrkte motionen under framhållande att dylikt skydd icke torde kunna beredas utan införande av officiella valförberedelser. Motionen blev avslagen av riksdagen.

Vid 1924 års riksdag framlades proposition med förslag att, till underlättande av ordnad samverkan mellan partier och fraktioner vid valet, å valsedlarna skulle få utsättas en, två eller tre beteckningar, enligt nuvarande terminologi kartell-, parti- och fraktionsbeteckning. Den första beteckningen skulle

erhålla samma betydelse som partibeteckningen förut. Vid tävlan om platserna inom en grupp med gemensam första beteckning skulle valsedlar med gemensam andra beteckning, oavsett olikhet i fråga om kandidatnamn, i visst avseende betraktas som en enhet i förhållande till andra valsedlar inom gruppen. Inom en grupp med gemensam andra beteckning skulle valsedlar med gemensam tredje beteckning på motsvarande sätt betraktas som en enhet. Denna proposition blev med obetydliga jämkningar tillstyrkt av konstitutionsutskottet och antagen av riksdagen. Utskottet anmärkte i detta sammanhang, att inom utskottet hävdats att en tillfredsställande lösning av frågan om kartellbildning och andra problem rörande den proportionella valmetoden näppeligen stode att ernå utan införande av officiella valförberedelser. Det hade emellertid icke kunnat ifrågakomma att nu föreslå en övergång till ett dylikt system, men utskottet hölle för sannolikt att frågan om officiella valförberedelser framdeles måste tagas under övervägande.

Vid 1929 års riksdag hemställdes i en motion (nr 116 i första kammaren av herr Möller), att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning om sådan ändring i bestämmelserna om val till andra kammaren att illojalt användande av partibeteckningar skulle förekommas. I motionen skisserades ett förslag med vittgående officiella valförberedelser, enligt vilket förslag partiorganisationerna skulle äga att såväl centralt registrera partibeteckningar för hela riket som vid valen i de skilda valkretsarna anmäla vallistor och karteller, vid vilka väljarna skulle vara bundna vid röstningen.

Konstitutionsutskottet framhöll i sitt utlåtande (nr 11) över motionen, att 1928 års andrakammarval visat, att det år 1924 införda systemet med möjlighet till en, två eller tre beteckningar å en valsedel icke kunnat förhindra illojalt utnyttjande från ett partis sida av ett annat partis namn och röstöverskott. Kravet på skydd för partibeteckningar syntes sålunda väl grundat. De vägar, som i motionen skisserats för att nå detta syfte, syntes emellertid utskottet kunna ingiva vissa betänkligheter. Det eftersträvade målet torde kunna nås utan att partiorganisationerna gåves så stor makt, som i motionen antyddes. Däremot torde skydd för partiernas beteckningar svårligen kunna tänkas genomfört utan officiella valförberedelser. Utskottet ville emellertid icke närmare inlåta sig på hur sådant skydd skulle åstadkommas men hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sådana bestämmelser angående val till andra kammaren, att därigenom illojalt användande av ett partis beteckning å valsedlar förekommes, samt i samband därmed om införande av officiella valförberedelser.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen uppdrogs åt redaktören Emanuel Björck och numera statsrådet Henning Leo, vilka år 1930 avlämnade betänkande med förslag till vissa ändringar i vallagen för skyddande av partibeteckningar vid andrakammarval (Statens off. utredn. 1930: 5).

I detta betänkande framhölls, att de sakkunniga ej upptagit till bedöman-

de en sådan utväg att lösa frågan som att avskaffa partibeteckningarna, enär dessas bibehållande finge anses utgöra en förutsättning för utredningen. Åtgärder till skyddande av partibeteckningar hade därför av de sakkunniga ansetts böra infogas i den nuvarande ordningen och lämpas efter den praxis, som hos oss utbildats. Andra jämkningar i rådande förhållanden än som för skyddets ernående ansetts oundgängliga hade icke föreslagits. Emellertid syntes något skydd svårligen kunna genomföras utan att i viss omfattning officiella valförberedelser infördes.

De ändrade bestämmelser i vallagen som de sakkunniga föreslogo voro i huvudsak av följande innebörd. Parti — vilket de sakkunniga definierade som »förening av valmän, vilken icke utgör underavdelning av annan sådan förening» — skulle kunna centralt registrera sin partibeteckning. De sakkunniga ansågo att som registreringsmyndighet borde ifrågakomma chefen för justitiedepartementet eller statistiska centralbyrån. Det syntes emellertid bäst överensstämma med våra administrativa förhållanden att ärenden om registrering handhades av centralt verk, varigenom också vunnes den fördelen, att registreringsmyndighetens beslut kunde överklagas i regeringsrätten. Emellertid borde ej i vallagen registeringsmyndigheten angivas utan på Kungl. Maj:t ankomma att bestämma denna. Ansökan om registrering skulle göras av partiets styrelse. För att kunna inregistreras skulle partibeteckningen tydligt skilja sig från förut registrerad, ännu bestående beteckning. Ansökte flera partier om registrering av samma beteckning eller av beteckningar, som voro så lika varandra att de lätt kunde förväxlas, skulle det parti hava företräde, som först inkommit med fullständiga ansökningshandlingar. Parti, för vilket ansökan om registrering av partibeteckning kunde äga betydelse, skulle beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen. Registrering, som vunnits på ansökan ingiven senare än sextio dagar före ingången av den månad under vilken val ägde rum, skulle ej vid det valet medföra skydd för partibeteckningen. Såsom övergångsbestämmelse föreslogs, att om två eller flera partier vid de andrakammarval, som ägt rum närmast före lagens ikraftträdande, brukat samma partibeteckning eller beteckningar som lätt kunde förväxlas samt före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna sökt registrering av sin beteckning, det parti skulle äga företräde som visat sig hava längsta tiden brukat densamma. Om parti eljest vid nämnda val brukat viss beteckning och före lagens ikraftträdande sökt registrering av denna, skulle partiet äga företräde till beteckningen. Registrerad beteckning skulle avföras ur registret, om partiets styrelse det begärde eller partiet upplöstes; beteckningen skulle vidare kunna avföras, om den vid två på varandra följande val till andra kammaren icke begagnats. Styrelsen för parti som vunnit registrering av sin partibeteckning skulle till registret anmäla en riksombudsman.

Under viss tid före valet skulle i en valkrets minst tjugufem röstberättigade äga till Konungens befallningshavande avgiva valförslag. I samband därmed skulle även viss person anmälas såsom ombudsman för förslagsställarna. Valförslag skulle upptaga partibeteckning och kunde även upp-

taga fraktionsbeteckning. Upptoges å valförslag en registrerad partibeteckning eller en beteckning, som lätt kunde förväxlas med sådan, skulle medgivande därtill vara lämnat av vederbörande partis riksombudsman eller av honom förordnad person. Eljest kunde å valförslag upptagas vilken partibeteckning som helst; dock finge den icke vara lika eller lätt att förväxla med beteckning, som upptagits å något i samma valkrets för ifrågavarande val tidigare ingivet valförslag, såvida icke ombudsmannen för förslagsställarna till det förslag, som först ingivits med den beteckningen, därtill lämnade sitt medgivande. Fraktionsbeteckning skulle alltid tydligt skilja sig från registrerad eller å tidigare ingivet valförslag upptagen partibeteckning. Konungens befallningshavande skulle granska valförslagen och bereda vederbörande ombudsman tillfälle att göra eventuella rättelser och tillägg. Genom ombudsmännen skulle även kunna anmälas valkartell mellan partier. Sedan anmälningsproceduren sålunda avslutats, skulle Konungens befallningshavande kungöra anmälda valförslag och karteller.

Vid valet skulle väljaren vara skyldig att å sin valsedel upptaga partibeteckning från något av de kungjorda valförslagen. Som fraktionsbeteckning skulle endast få utsättas fraktionsbeteckning från något valförslag, som hade samma partibeteckning som den å valsedeln utsatta. Kartellbeteckning skulle ej förekomma. Å valsedel skulle som första namn uppföras någon kandidat, som upptagits å något under den å sedeln utsatta partibeteckningen anmält valförslag. Där så ej skedde, skulle sedeln, om den eljest vore i behörig ordning, tillgodoräknas det parti och eventuellt den fraktion, vilkas beteckningar upptagits å sedeln, men samtliga kandidatnamn å densamma skulle anses som obefintliga; sedeln skulle således icke medräknas vid bestämmande av vilka kandidater som skulle anses valda för partiet. Frånsett första namnet skulle emellertid väljaren äga rätt att å sedeln uppföra vilka kandidatnamn han önskade och således även sådana, som icke vore upptagna å något valförslag.

Sammanräkningen skulle ske efter samma grunder som nu. Anmälan om kartell skulle hava samma verkan som om en gemensam kartellbeteckning enligt nuvarande regler varit utsatt å vederbörande partiers valsedlar.

Av särskild betydelse var, såsom torde framgå av det nu anförda, bestämmelsen att som första namn å valsedel skulle upptagas namnet å någon av de kandidater, som uppsatts av det parti under vilkets beteckning sedeln avgåves. På grund av den absoluta rangordningsmetod som gäller skulle sedelns röstkraft först till någon del förbrukas till placering av denna första kandidat innan den kunde komma följande kandidater, som eventuellt tillhörde annat parti, tillgodo. Som motivering för ifrågavarande bestämmelse anfördes i betänkandet, att genom denna en tillräckligt kraftig rigel torde vara dragen mot illojalt användande av annat partis eller annan grupps skyddade partibeteckning samtidigt som den enskilde väljaren beretts så stor frihet som möjligt att rösta på vilka kandidater han ville.

Över 1930 års förslag hava efter remiss Konungens befallningshavandena och statistiska centralbyrån avgivit utlåtanden, varjämte flera partiorganisa-

tioner, som beretts tillfälle därtill, inkommit med yttranden. Olika meningar hava därvid kommit till synes angående förslaget. I de flesta utlåtandena tillstyrkes detta i princip, därvid dock i olika hänseenden tvekan uttalas och anmärkningar framställas mot den närmare utformningen av detsamma. Åtskilliga yttranden åter utmynna i ett bestämt avstyrkande av förslaget.

Av Konungens befallningshavande hava *överståthållarämbetet* samt länsstyrelserna i *Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Blekinge, Älvsborgs* och *Kopparbergs län* avstyrkt förslaget. Överståthållarämbetet anser sålunda, att förslaget med ökad tydlighet visade, att vid anordnandet av officiella valförberedelser svårligen kunde undgås att vissa olägenheter som vidlådde det nuvarande valsystemet bleve än ytterligare skärpta. Officiella valförberedelser skulle medföra ett föga önskvärt »mekaniserande» av valhandlingen till förfång för den enskilde väljaren och med starkt ökat inflytande för partiledningarna. Förfarandet måste även bliva tidsödande, kostsamt och besvärligt samt nedtynga hela valakten. Det syntes tvivelaktigt, om olägenheterna med förslaget skulle uppvägas av de fördelar som därmed vunnes, helst som behovet av skydd för partibeteckningar knappast torde hava visat sig ofrånkomligt. Liknande uppfattning har även uttalats av nämnda länsstyrelser. Länsstyrelserna i Östergötlands och Blekinge län ställa sig dock mindre principiellt avvisande än de övriga men anse förslaget förenat med vissa praktiska olägenheter och anföra, att något egentligt behov av skyddsåtgärder i ifrågavarande hänseende icke gjort sig gällande.

Länsstyrelserna i *Västernorrlands* och *Jämtlands län* framhålla även vissa av de förut anmärkta olägenheterna men göra icke något bestämt uttalande om förslaget bör genomföras. Förstnämnda länsstyrelse förklarar att den ej kan uttala sig om huruvida behov av skydd för väljarbeteckning finnes.

Länsstyrelsen i *Jönköpings län,* som framhåller vissa praktiska olägenheter med förslaget, anser att det borde vara tillräckligt om valförberedelserna bleve fakultativa, så att endast möjlighet bereddes att använda de föreslagna skyddsåtgärderna.

Tillstyrkande uttalanden hava däremot avgivits av länsstyrelserna i *Kalmar, Gotlands, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västerbottens* och *Norrbottens län.* Även av dessa länsstyrelser hava emellertid några framhållit, att förslaget skulle i någon mån medföra en mekanisering av valen och ett stärkande av partiledningarnas makt, men de hava dock i allmänhet anmärkt att dessa invändningar syntes vara av mera teoretisk natur. De praktiska olägenheterna av förslaget, bland annat i form av ökat besvär för länsstyrelserna, hava i regel ansetts vara av underordnad betydelse. Mest tveksamma äro länsstyrelserna i Kalmar och Värmlands län, vilka uttala starka betänkligheter ur såväl principiella som praktiska synpunkter men anse, att ett så stort behov av skydd för partibeteckningar yppats, att de ej vilja avstyrka förslaget. Den förra länsstyrelsen ifrågasätter dock, om icke den föreslagna metoden skulle kunna förenklas.

Statistiska centralbyrån tillstyrker i princip förslaget och uttalar, att skydd för partibeteckningar är ett önskemål som synes både välmotiverat och möjligt att genomföra.

Av de partiorganisationer, som avgivit yttrande, har *Socialdemokratiska partistyrelsens verkställande utskott* icke gjort något principuttalande utan endast framställt ett par detaljerinringar mot förslaget.

Allmänna valmansförbundets riksorganisation har i stort sett inga erinringar att göra mot förslaget, därest en reform skall genomföras inom den ram som riksdagen angivit. Riksorganisationen anser emellertid 1919 års proportionsvalssakkunnigas förslag, enligt vilket partibeteckningarna skulle helt avskaffas, innebära en naturligare lösning av frågan.

Frisinnade landsföreningen och *Bondeförbundet* avstyrka förslaget. Båda partierna ifrågasätta om ett behov av lagstiftning till skydd för partibeteckningar kan anses föreligga. De framhålla, att förslaget skulle medföra olägenheter såtillvida att valen skulle mekaniseras och partiledningarnas makt stärkas till förfång för väljarnas frihet. Frisinnade landsföreningen hänvisar till möjligheten att förekomma ett partis obehöriga tillägnande av ett annat partis beteckning genom ett tilläggsmandatsystem, som gåve alla partier deras proportionellt riktiga andel av mandaten i riksdagen. Beträffande förslagets närmare utformning har Bondeförbundet bland annat framhållit såsom olämpligt att någon beteckning, som utmärkte ingången kartell, enligt förslaget ej skulle utsättas å valsedeln och väljaren sålunda icke kunna av själva valsedeln konstatera vilka partier han lämnade sitt stöd. Vidare anmärkes mot att valsedel, som ej uppfyllde det föreslagna villkoret beträffande första namnet, skulle godkännas och räknas vederbörande parti till godo, ehuru den ej finge medräknas vid bestämmande av vilka kandidater som skulle väljas för partiet. En sådan regel syntes vara ett uttryck för det renodlade partiväsendet.

Här må erinras, att Kungl. Maj:t till 1932 års riksdag avlät proposition med förslag om införande av ett utjämningsförfarande vid andrakammarvalen, varigenom en för riket som helhet rättvis proportionell fördelning av mandaten mellan partierna ansågs skola åstadkommas. Enligt detta förslag skulle officiella valförberedelser, dock i en begränsad omfattning, införas samt väljarbeteckningarna ersättas med partierna tilldelade nummer. Det föreslagna systemet förutsattes komma att verka sålunda, att ett parti icke skulle hava fördel av att använda det nummer som tilldelats ett annat parti. Förslaget vann emellertid icke riksdagens bifall.

De sakkunnigas förslag.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har vid skilda tillfällen, då nu förevarande spörsmål varit under övervägande, ifrågasatts att vid andrakammarvalen införa ett system med fullständiga officiella valförberedelser och i samband därmed avskaffa de nuvarande väljarbeteckningarna. Oavsett den ståndpunkt man i princip vill intaga till ett sådant system, torde en så vä-

sentlig omläggning av vår nuvarande valordning som systemets införande skulle innebära såvitt möjligt böra undvikas. I vårt land finnas ej, såsom i regel i de länder där officiella valförberedelser förekomma, särskilda valorgan, som kunna omhänderhava dessa. Vårt proportionella valsätt synes ock i stort sett fungera tillfredsställande. De sakkunniga finna i likhet med åtskilliga av de hörda myndigheterna, att behovet av skydd för väljarbeteckningar icke är så starkt, att det kan motivera ett frångående av principerna i det nuvarande valsättet. Endast om ett sådant skydd kan ernås utan några mera genomgripande förändringar av valmetoden anse de sakkunniga sig därför böra förorda införandet därav. Med denna uppfattning kunna de sakkunniga icke finna 1930 års förslag med dess omfattande officiella valförberedelser tillfredsställande. Enligt de sakkunnigas mening skulle emellertid ett tillräckligt betryggande skydd för väljarbeteckningar kunna erhållas även om 1930 års förslag förenklas så, att de officiella valförberedelserna göras fakultativa och väsentligen inskränkas.

Den metod de sakkunniga förorda innebär, att partiorganisationerna som sådana skola kunna *centralt* för hela riket och med från val till val bestående verkan registrera envar en partibeteckning. Parti, som sålunda registrerat partibeteckning, skall för ett visst val i en valkrets kunna anmäla ett antal kandidater. Har dylik anmälan skett, blir valsedel med den ifrågavarande beteckningen giltig allenast om någon av de anmälda kandidaterna uppförts å första plats å valsedeln. En sådan anordning synes, såsom framhölls i 1930 års betänkande angående motsvarande bestämmelse i det då framlagda förslaget, vara ett tillräckligt kraftigt medel mot illojalt användande av partibeteckningen samtidigt som den enskilde väljaren lämnas största möjliga frihet vid kandidatvalet. I de yttranden över 1930 års förslag, där denna fråga berörts, har anordningen ansetts i och för sig tillfredsställande och ägnad att fylla den uppgift som därmed avsågs. Valsedel skall, i likhet med vad nu gäller, upptaga en, två eller tre beteckningar med frihet för väljaren att utsätta vilken beteckning eller vilka beteckningar som helst. Endast om någon av dessa utgöres av registrerad partibeteckning, för vilken anmälts kandidater vid valet, inträder den nyss angivna inskränkningen i valfriheten beträffande första namnet å sedeln; eljest är även kandidatvalet fullt fritt. För de partier och väljare, vilka icke vilja använda en registrerad partibeteckning, kommer således icke någon förändring i valproceduren att äga rum, ej heller för parti, som icke anmäler kandidater för sin registrerade beteckning, i vilket fall beteckningen blir fri vid det ifrågavarande valet.

Kandidatanmälan för registrerad partibeteckning skall icke, såsom enligt 1930 års betänkande, vara ett valförslag. Anmälan skall således ej omfatta partiets vallista eller vallistor utan allenast angiva de kandidater, av vilka någon måste sättas å första plats på valsedlar med partiets registrerade beteckning. Endast *en* anmälan skall i varje valkrets kunna göras beträffande registrerad partibeteckning. Sådan anmälan skall göras av ombud för vederbörande partiorganisation. Någon praktisk skillnad torde ej finnas mellan att, såsom i 1930 års förslag, låta visst antal väljare anmäla kandidater, som av par-

tiet skola godkännas, och att låta partiet självt göra kandidatanmälan. Med den begränsade verkan anmälan skulle hava torde det även vara principiellt riktigast att partierna som sådana tillerkännas anmälningsrätten. I själva begreppet skydd för partibeteckning ligger, att det är partiorganisationerna som skola kunna skydda sina beteckningar mot illojal användning; och det bör därför tillkomma partierna själva att avgöra när användningen skall anses illojal. Önskar en oppositionsgrupp inom ett parti eller en utanför partiet stående grupp väljare framföra vissa kandidater under partiets beteckning, kommer säkerligen gruppen att hos vederbörande partiorgan anhålla att dess främste eller främsta kandidater medtagas i partiets anmälan. Vägrar partiet detta, innebär det endast att partiet använder det skydd för beteckningen, som den ifrågasatta lagstiftningen avser att tillförsäkra partiet.

Med det nu ifrågasatta systemet kan visserligen icke hindras att ett parti vid valet använder en beteckning, som liknar ett annat partis registrerade partibeteckning. I detta sammanhang må dock erinras, att i rättspraxis sådana beteckningar som till exempel »Arbetarpartiet» och »Arbetarepartiet» ansetts som en och samma partibeteckning. (Se R. 1919 ref. 50, 1914 ref. 45, 61.) Varianter av samma ord, vilka så likna varandra som de nu nämnda, kunna alltså icke föranleda missbruk. Användande av en beteckning, som endast företer likhet med registrerad partibeteckning, kan emellertid icke medföra någon verkan i rent valtekniskt hänseende. Ett parti kan sålunda icke på detta sätt tillgodogöra sig ett annat partis röstöverskott. Enda fördelen partiet skulle kunna vinna genom ett dylikt illojalt förfarande vore, att partiet därigenom måhända skulle kunna missleda mindre väl orienterade väljare att rösta med sina valsedlar i stället för med det andra partiets. Faran för att partibeteckning på detta sätt illojalt användes synes dock ej vara särskilt stor.

Mot det föreslagna systemet skulle då med större fog kunna anmärkas, att det icke tillfredsställande skyddar kartellbildning. Därest ett parti med registrerad partibeteckning skulle vilja ingå kartell och till fullföljande härav utsätter kartellbeteckning ovanför den registrerade beteckningen, kan sålunda icke förhindras, att ett annat parti, med vilket kartell icke är avsedd, antager samma kartellbeteckning och därigenom kommer att i valtekniskt hänseende deltaga i kartellen. Möjlighet finnes dock alltid att ingå kartell på så sätt, att en registrerad beteckning användes som kartellbeteckning, ehuru detta av politiska skäl måhända sällan låter sig göra. Skulle metoden utbyggas med särskilda regler angående kartellbildning, måste dessa innebära att i valkretsen skall anmälas icke endast för valkretsen antagen kartellbeteckning — kartell, som icke utmärkes å valsedlarna, lärer ej böra tillåtas — utan även kandidater för samtliga de i kartellen samverkande partierna. Hur än detta ordnades, skulle det, om ej officiella valförberedelser gjordes obligatoriska, inveckla valförfarandet och inskränka väljarnas röstningsfrihet på ett sätt, som kunde föranleda osäkerhet och missförstånd. Fullständiga officiella valförberedelser komme visserligen än mer att inskränka denna frihet, men väljaren finge då ett mera klart schema över sina röstningsmöjligheter.

Att reglera kartellers ingående utan fullständiga officiella valförberedelser torde därför icke lämpligen låta sig göra. Det bör emellertid framhållas, att i de fall, då klagomål mest försports över missbruk av väljarbeteckning, såsom första beteckning å valsedlarna använts en sådan beteckning som vid det nu föreslagna systemets tillämpning torde komma att registreras.

I enlighet med de nu angivna grundprinciperna hava de sakkunniga utarbetat förslag till vissa ändringar i vallagen, vilket förslag såsom bilaga fogas vid denna promemoria.

Angående den närmare utformningen av förslaget må följande anmärkas.

Parti har definierats såsom förening med politiskt syfte, som icke utgör underavdelning av sådan förening och som har minst femhundra vid val till riksdagens andra kammare röstberättigade medlemmar. »Förening med politiskt syfte» synes vara ett bättre uttryck än det i 1930 års förslag upptagna »förening av valmän». Det torde endast böra tillkomma självständiga partibildningar att erhålla skydd för en partibeteckning. Däremot böra icke endast »rikspartier» kunna erhålla registrering, utan även en lokal, självständig partibildning bör hava denna möjlighet. Då det synts lämpligt att till förekommande av missbruk av registreringsrätten hindra alltför obetydliga organisationer att erhålla registrering, har föreslagits, att en förening för att anses som parti skall hava minst 500 vid val till riksdagens andra kammare röstberättigade medlemmar. Någon svårighet att förebringa bevisning om att denna förutsättning föreligger torde icke finnas, även om vederbörande icke önska förete medlemsförteckning. Beträffande de partier, som nu äro representerade i riksdagen, torde det kunna anses notoriskt att de hava över 500 medlemmar. I detta sammanhang må anmärkas, att i Danmark fordras för att ett nytt parti skall få deltaga i valet att detsamma omfattar minst 10,000 väljare.

Vad angår frågan hur partierna skola vara organiserade och representerade vid registrering, synes det icke erforderligt att härutinnan särskild föreskrift lämnas. Frågan huruvida den eller de, som företräda partiet, äro därtill behöriga bör följaktligen bedömas enligt allmänna rättsregler. Vid kandidatanmälningarna skall enligt förslaget partiet företrädas av ett till registret anmält ombud eller någon av denne förordnad person. Det kunde visserligen ifrågasättas, om icke partiernas lokalorganisationer borde anförtros uppgiften att göra kandidatanmälningar. Detta — som icke kan ske utan att i lagen lämnas bestämmelser berörande partiernas inre organisation — torde dock ej vara erforderligt, enär lokalorganisationerna regelmässigt i realiteten torde komma att bestämma, vilka kandidater som skola anmälas för partiet i respektive valkretsar. Det må för övrigt i detta sammanhang erinras, att anmälan icke avser partiets vallista.

I likhet med 1930 års förslag skall det parti som först inkommer med ansökan hava företräde till registrering. Beteckning, som icke tydligt skiljer sig från registrerad beteckning, bör icke få registreras. Uppenbarligen måste emellertid övergångsbestämmelser meddelas för att skydda vid lagändringens ikraftträdande förefintliga partiers rättmätiga intressen. I sådant hän-

seende synes böra gälla, att partier, som före ikraftträdandet ansöka om registrering, skola få sina ansökningar prövade utan hänsyn till tiden för ansökningens ingivande. Ansöka därvid flera partier om registrering av beteckningar som ej tydligt skilja sig från varandra, synes det parti, som använt den sökta beteckningen vid senaste valen i hela riket till andra kammaren, böra hava företräde. Är detta fallet beträffande två eller flera partier, skall det parti, som tidigast vid andrakammarval brukat sin beteckning, hava företräde; och, om ej heller på detta sätt kan skiljas mellan partierna, det parti som tidigast offentligen brukat den sökta beteckningen såsom partinamn eller eljest för att utmärka partiet eller den meningsriktning partiet företräder.

Det har synts lämpligt att i likhet med vad år 1930 föreslogs bestämma när partibeteckning skall kunna avföras ur registret. Beteckningar, som icke längre användas, böra nämligen icke belasta detta. Sålunda föreslås, att avförande ur registret skall ske, om det parti för vilket registreringen skett ansöker därom, eller ock annat parti gör sådan ansökan och visar, att förstnämnda parti blivit upplöst eller vid två på varandra följande val i hela riket till andra kammaren icke i någon valkrets anmält kandidater.

Då partibeteckning registreras eller ur registret avföres, bör kungörelse därom på sökandens bekostnad införas i allmänna tidningarna.

Ett spörsmål, som kan bliva föremål för olika meningar, är åt vilken myndighet registreringen bör anförtros. År 1930 föreslogs härtill i första hand statistiska centralbyrån, som omhänderhar valstatistiken. Därest registreringsärendenas avgörande anförtros statistiska centralbyrån eller annat centralt ämbetsverk torde det vara erforderligt att, såsom även föreslogs i 1930 års betänkande, beslut i dylika ärenden skola kunna överklagas hos regeringsrätten. Detta har i nämnda betänkande framhållits som en fördel, men det må erinras, att i händelse registreringsmyndighetens beslut undanröjes av regeringsrätten sedan valförberedelserna börjat en mycket betänklig situation skulle uppstå. Till förekommande därav torde, om besvärsrätt stadgas, böra lämnas bestämmelse, enligt vilken registreringsmyndighetens beslut icke vinner tillämpning vid val innan beslutet vunnit laga kraft. Detta innebär emellertid en icke ringa olägenhet. Mot att statistiska centralbyrån utses till registreringsmyndighet torde jämväl kunna invändas, att i detta verk ej finnes den juridiska sakkunskap som vore önskvärd för prövning av ifrågavarande ärenden. De sakkunniga hava med hänsyn till det nu anförda ansett sig böra föreslå att, såsom i 1930 års betänkande jämväl ifrågasattes, ärenden angående registrering skola handläggas av chefen för justitiedepartementet. Emellertid synes det vara lämpligt att några riksdagens representanter deltaga i handläggningen av registreringsärenden. De sakkunniga föreslå därför beträffande registreringsärendens handläggning motsvarande anordning, som nu gäller för granskning av riksdagsmannafullmakter, nämligen att den sker inför departementschefen i närvaro av tre av de av riksdagen utsedda riksbanksfullmäktige och tre av riksgäldsfullmäktige. Med den nu föreslagna anordningen behöver besvärsrätt ej förekomma.

Vidkommande detaljerna rörande förfarandet vid valen må anmärkas att, då val i hela riket skola äga rum, från justitiedepartementet till Konungens befallningshavande skola översändas utdrag ur registret, upptagande alla beteckningar, vilka registrerats på grund av ansökan som gjorts, vid ordinarie val senast den 1 augusti närmast före valen och vid val på grund av upplösning av kammaren senast femte dagen efter det Konungens förordnande om nya val gavs. Härigenom komma Konungens befallningshavande i god tid innan kandidatanmälningar skola ske att erhålla officiell kännedom om de partibeteckningar, vilka vid valen kunna skyddas, och tillika blir den tidpunkt fastslagen, då parti senast skall hava registrerat sin beteckning för att erhålla skydd för densamma vid de förestående valen. Sådant registerutdrag kommer att lända till efterrättelse vid de val, i anledning av vilka det utfärdats, men även vid därefter — i anledning av vals upphävande på grund av besvär eller av annan anledning — företagna enstaka val intill dess ånyo val i hela riket äga rum. Det har nämligen icke synts erforderligt eller lämpligt att vid enstaka val i en valkrets nyregistrerade partibeteckningar skola kunna åtnjuta skydd. I registerutdragen skola för varje parti angivas det ombud, som har att göra anmälan om kandidater. Sker förändring med avseende å ombudet, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas för verkställande av anteckning därom i registerutdragen.

Anmälan av kandidater skall, som förut nämnts, ske genom partiets ombud eller av någon utav ombudet förordnad person. Det har synts lämpligt föreskriva visst minimi- och visst maximiantal kandidater, det förra för att väljarna icke skola bliva bundna vid alltför få kandidater såsom första namn på valsedlarna, det senare i ändamål att markera, att fråga ej är om anmälan av fullständiga vallistor. Som minimiantal föreslås fem, som maximiantal femton kandidater. Vid anmälan bör fogas intyg att de föreslagna kandidaterna äro valbara i valkretsen. Tiden inom vilken anmälan skall vara gjord är föreslagen till sist tjugufemte dagen före den allmänna valdagen i valkretsen.

Giver anmälan och därvid fogade handlingar anledning till anmärkning, bör Konungens befallningshavande därom underrätta den, genom vilken anmälan skett. Senast inom fem dagar efter anmälningstidens utgång skall komplettering av anmälan kunna ske. Komplettering kan även omfatta anmälan av nya kandidater för partiet. Tillika synes inom samma tid anmälan böra kunna helt eller delvis återkallas. Det torde nämligen vara lämpligt att efter den första anmälningstidens utgång rådrum lämnas för de ändringar i anmälningarna, som av politiska skäl eller med hänsyn till väljargruppers sedermera ådagalagda önskemål kunna finnas påkallade.

Sedan kompletteringstiden utgått, skall Konungens befallningshavande företaga slutlig prövning av anmälningarna. De anmälningar, vilka uppfylla föreskrivna villkor och gjorts inom behörig tid, skola godkännas. Partibeteckningarna för de partier, vilkas anmälningar godkänts, uppföras i bokstavsordning å en förteckning med angivande under varje beteckning av partiets anmälda kandidater. I förteckningen synes även böra intagas erinran

om skyldigheten för väljare, som avgiver valsedel med någon å förteckningen uppförd partibeteckning, att å sedeln på första plats uppföra någon för beteckningen anmäld kandidat. Mot Konungens befallningshavandes avgöranden i anmälningsfrågor bör klagan få föras allenast i samband med klagan över valet.

Nyssnämnda förteckning bör intagas i den av Konungens befallningshavande utfärdade valkungörelsen. Denna skall sålunda ej kunna utfärdas förrän anmälningsförfarandet avslutats. Skall val förrättas å annan dag än, vid ordinarie val tredje söndagen i september eller närmast föregående lördag, eller, vid val efter upplösning av kammaren å annan dag än den av Konungen bestämda sön- eller helgdagen eller närmast föregående söckendag, eller skall enstaka val i valkrets företagas, bör dock särskild kungörelse om valdagen av Konungens befallningshavande utfärdas senast trettio dagar förut, så att anmälningstidens utgång blir fastslagen. Förteckningen torde även böra anslås i vallokalerna.

Valets förrättande och sammanräkningen av rösterna skall ske på samma sätt som enligt gällande ordning. Valsedel, som upptager å nämnda förteckning uppförd partibeteckning utan att som första namn upptaga namnet å någon av de för beteckningen anmälda kandidaterna, blir emellertid ogill. En dylik regel lärer vara riktigare än att sedeln, såsom enligt 1930 års förslag, skall tillgodoräknas vederbörande parti men icke medräknas vid tillsättandet av de mandat partiet tillerkännas vid valet.

I det föreliggande förslaget hava orden »parti» och i viss mån även »partibeteckning» i vallagen, såvitt avser andrakammarvalen, erhållit en annan innebörd än tidigare. Beträffande förstakammarvalen kvarstå orden i vallagen i sin gamla betydelse. Något missförstånd torde emellertid ej härav kunna uppkomma. Enligt de föreslagna bestämmelserna skola å valsedel kunna utsättas en, två eller tre beteckningar, av vilka en kan vara registrerad partibeteckning. Termerna kartell-, parti- och fraktionsbeteckning avskaffas sålunda i deras nuvarande bemärkelse. Detta innebär emellertid, såsom av det föregående framgår, en rent redaktionell ändring och synes så till vida vara en lagteknisk vinning, som uttrycken icke alltid motsvarat det sätt, på vilket beteckningarna använts.

Förslag
till
Lag
om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 54—57 §§, 59 §, 69 § 3 mom. d, 79 § och 94 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, ävensom att rubriken till 54—70 §§ samma lag skall utgå och i dess ställe införas dels rubrik till 54 § dels ock rubrik till 55—70 §§ av lydelse, som nedan sägs.

Om registrering av partibeteckningar.

54 §.

1. Förening med politiskt syfte, som icke utgör underavdelning av sådan förening och som har minst femhundra vid val till riksdagens andra kammare röstberättigade medlemmar, (parti) må, i den ordning och på de villkor här nedan stadgas, erhålla registrering av ett partinamn eller en annan beteckning i ord för partiet eller för den meningsriktning partiet företräder (partibeteckning).

2. Ansökan om registrering av partibeteckning skall göras skriftligen i justitiedepartementet, där register över partibeteckningar föres. Frågor om registrering avgöras av chefen för nämnda departement i närvaro av tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

3. Partibeteckning må ej registreras med mindre den tydligt skiljer sig från beteckning, som redan är registrerad eller som är tidigare behörigen anmäld till registrering.

4. Registrerad partibeteckning skall avföras ur registret på ansökan av det parti, för vilket registreringen skett, eller ock efter ansökan av annat parti, där det visas att förstnämnda parti blivit upplöst eller vid två på varandra följande val i hela riket till andra kammaren icke i någon valkrets anmält kandidater på sätt i 56 § sägs.

5. Då partibeteckning registrerats eller ur registret avförts, skall kungörelse därom genom justitiedepartementets försorg på sökandens bekostnad införas i allmänna tidningarna.

6. Parti, som erhållit registrering av partibeteckning, skall till registret anmäla ett ombud att utöva de befogenheter, varom i 56 § sägs.

7. När val i hela riket till andra kammaren skola äga rum, skall i god tid före valen från justitiedepartementet till samtliga Konungens befallningshavande översändas utdrag ur registret, upptagande varje partibeteckning, som är registrerad på grund av ansökan, vilken gjorts om valen förrättas på grund av bestämmelsen i 17 § 1 mom. riksdagsordningen, senast den 1 augusti närmast före valen samt, om valen förrättas på grund av Konungens förordnande jämlikt 17 § 2 mom. riksdagsordningen, senast femte dagen efter det förordnandet givits. Vid varje beteckning skall angivas det parti, för vilket registreringen skett, samt partiets enligt 6 mom. anmälda ombud.

Anmäles till registret att nytt ombud blivit utsett, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas om förändringen för anteckning i registerutdragen.

Om valets förberedande, kungörande och förrättande.

55 §.

1. Val i hela riket till andra kammaren förrättas, då valen ske på grund av 17 § 1 mom. riksdagsordningen, å tredje söndagen i september månad samt, i fall som i 17 § 2 mom. riksdagsordningen avses, å den sön- eller helgdag, som av Konungen bestämmes.

I stad må dock valet av Konungens befallningshavande utsättas att äga rum å den söckendag, vilken infaller närmast före sön- eller helgdag som ovan sagts.

Då synnerliga skäl därtill äro, må Konungen förordna, att val till andra kammaren för viss valkrets skall förrättas å annan dag än i första stycket sägs, dock att val på grund av 17 § 1 mom. riksdagsordningen alltid skola utsättas till dag under september månad.

2. Annat val till andra kammaren än i 1 mom. sägs förrättas å sön- eller helgdag. I stad, som bildar egen valkrets, må dock valet av Konungens befallningshavande utsättas att äga rum å söckendag, som infaller omedelbart före sön- eller helgdag, och i annan stad å söckendagen närmast före sön- eller helgdag, som för valkretsen i övrigt bestämmes till valdag. Då synnerliga skäl därtill äro, må Konungen förordna, att valet skall hållas å annan dag än i förevarande mom. sägs.

56 §.

1. Parti, vars partibeteckning är upptagen å registerutdrag som i 54 § 7 mom. sägs, må, för varje valkrets där val skall förrättas, hos Konungens befallningshavande såsom kandidater anmäla minst fem högst femton valbara personer.

2. Anmälan skall göras skriftligen genom partiets i registerutdraget angivna ombud eller genom någon av honom förordnad person samt hava inkom-

mit sist å tjugufemte dagen före den allmänna valdagen i valkretsen. Vid anmälan skall fogas intyg att de anmälda kandidaterna äro valbara i valkretsen.

Giver anmälan eller därvid fogade handlingar anledning till anmärkning, skall Konungens befallningshavande därom underrätta den genom vilken anmälan skett.

Senast å femte dagen efter utgången av anmälningstiden må skedd anmälan ändras samt erforderliga intyg ingivas.

3. Konungens befallningshavande företager därefter ofördröjligen slutlig prövning av de inkomna anmälningarna samt upprättar förteckning över godkända anmälningar med angivande av partibeteckningarna efter bokstavsordning samt under varje beteckning de för denna anmälda kandidaterna. I förteckningen intages även erinran om bestämmelsen i 59 § fjärde stycket.

Formulär till förteckningen fastställes av Konungen.

Över Konungens befallningshavandes beslut i ärende varom i detta mom. sägs må klagan föras allenast i samband med besvär över valet.

4. Därefter utfärdar Konungens befallningshavande omedelbart kungörelse om valet, vilken uppläses i kyrkorna och införes i ortstidningar.

I kungörelsen skall upptagas:

a) antalet av dem, som skola väljas inom valkretsen;

b) dag och tid för valet;

c) valstället för varje valdistrikt;

d) den i 3 mom. omförmälda förteckning; samt

e) tid och ställe för rösternas sammanräknande inför Konungens befallningshavande; skolande sammanräkningen utsättas att äga rum så snart ske kan.

Kungörelsen skall tillika innehålla erinran om den skyldighet, som jämlikt 70 § åligger valförrättare att ofördröjligen till Konungens befallningshavande insända de förseglade omslag som i 69 § avses ävensom valprotokoll och röstlängd.

5. Skall val förrättas å annan dag än i 55 § 1 mom. första och andra styckena sägs, låte Konungens befallningshavande senast trettio dagar därförut införa kungörelse i ortstidningar om den fastställda valdagen.

57 §.

Valförrättare vare på landet valnämnden; i stad, som utgör ett valdistrikt, magistraten; och i annan stad magistratens deputerade varom i 91 § här nedan sägs.

Valet äger rum inför öppna dörrar. Ej må därvid tal hållas, eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som valförrättaren för ordningens upprätthållande och valförrättningens behöriga fortgång finner skäl meddela. Uppstår oordning, som ej kan avstyras, äge valförrättaren avbryta förrättningen.

I vallokal skola finnas anslagna exemplar av denna lag samt av den i 56 § 3 mom. omförmälda förteckning.

59 §.

Vid valet — — — utan kännetecken.

Å valsedel skall ovanför namnen utsättas en, två eller tre beteckningar i ord för viss grupp väljare eller för samverkande sådana grupper eller för viss meningsriktning (väljarbeteckning). Utsättas två eller tre beteckningar, skola de uppföras den ena under den andra.

Namnen skola — — — valet avser.

Har å valsedel utsatts partibeteckning, som uppförts å den i 56 § 3 mom. omförmälda förteckning, skall såsom första namn å sedeln upptagas namnet å någon av de för partibeteckningen anmälda kandidaterna.

Valsedel bör — — — vilka åsyftas.

69 §.

3 d) De valsedlar, vilka icke enligt bestämmelserna under b och c återinlagts i sina valkuvert eller lagts åsido, ordnas i grupper sålunda, att sedlar, vilka äro likalydande med avseende å väljarbeteckning, sammanföras i en grupp. Antalet valsedlar i varje grupp räknas, varefter sedlarna i varje grupp för sig inläggas i ett eller flera omslag. Å varje omslag antecknas de inneliggande valsedlarnas väljarbeteckning samt antal.

79 §.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken saknar väljarbeteckning;

vilken upptager väljarbeteckning å annat ställe än ovanför namnen;

vilken upptager flera än tre beteckningar ovanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn;

vilken upptager partibeteckning, som uppförts å den i 56 § 3 mom. omförmälda förteckning men icke såsom första namn upptager namnet å någon av de för partibeteckningen anmälda kandidaterna.

Finnas i — — — alla ogilla.

94 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas eller då anmälan eller annan åtgärd enligt 56 § sist bör göras, må sådant i stället ske å nästa söckendag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1935.

Ansökan om registrering av partibeteckning må dock göras före nämnda dag. Hava två eller flera partier före den dagen gjort ansökan om registrering av partibeteckningar, vilka icke tydligt skilja sig från varandra, skall det parti hava företräde till registrering, som visar sig vid närmast föregående val i hela riket till andra kammaren hava i en eller flera valkretsar såsom kartell-, parti- eller fraktionsbeteckning begagnat den beteckning, för vilken partiet söker registrering. Är detta fallet beträffande två eller flera partier, skall det parti hava företräde, som visar sig tidigast hava vid val till andra kammaren sålunda brukat beteckningen. Kan icke på nu angivet sätt skiljas mellan partierna, äge det parti företräde, som visar sig tidigast hava offentligen såsom partinamn eller eljest för att utmärka partiet eller den meningsriktning partiet företräder brukat den beteckning, för vilken partiet söker registrering.